

Kronik

Hvor ska' vi hen, du?

– et kig i velfærdssamfundets krystalkugle frem mod 2030

Dennis Kristensen

Der sker noget med velfærdsdebatten i disse år. Det er ikke alene de økonomiske bølgegange, der forventeligt bestemmer debattens kurs. Det er mere end det. Og det er heller ikke alene velstandsudviklingen, der naturligt sætter en ny dagsorden. Det er også mere end det.

De buldrende 00'ere ved århundredets begyndelse med stærkt stigende beskæftigelse, voldsom økonomisk koncentration hos den absolutte elite – 'den gyldne procent' – øget forbrug, indkassering af friværdier og ikke mindst øget polarisering mellem de, der var med på vognen, og de, der faldt af, gav luft til at diskutere kvalitet i den danske velfærdsmodel og i velfærdsydelse.

Men 00'erne gav samtidig luft til debatten om indskrænkning af fællesskabets udmøntning af velfærden gennem den offentlige sektor.

Den borgerlige regering opgav – i det mindste i Anders Fogh Rasmussens tid som statsminister – at mindske den offentlige sektor på de centrale velfærdsområder ved at overføre opgaver til private virksomheder gennem traditionel udlicitering baseret på besværlige centrale og lokale politiske beslutninger.

I stedet skulle de centrale velfærdsopgaver inden for børnepasning, folkeskole, ældrepleje og sundhedsvæsen vandre med borgere, der stemte med fødderne, over til private alternativer.

Det var på mange måder en bekostelig affære gennem det såkaldte 'frie valg' for den enkelte at yde denne form for maskeret erhvervsstøtte til opbygning af nye – godt nok kunstige – markeder, men det ændrede ikke i sig selv på, hvad fællesskabet tog ansvar for i forhold til den enkelte. Det var fortsat skatteyderne, der betalte.

Først valser vi til højre

Alligevel kom grænser for velfærden til at spille en rolle. Og grænserne skulle flyttes.

Som argumentation blev valgt fremtidens udbud af arbejdskraft. De store fødselsårganges udtjekning fra arbejdsmarkedet og de små årganges indtjekning.

Det var nok alligevel for provokerende at tage debatten om velfærdens grænser ud fra en økonomisk indgangsvinkel på et tidspunkt, hvor økonomien bragede derudaf, Stein Bagger endnu var på fri fod, og næsten alt kun gik fremad.

Udsigten til arbejdskraftmangel kom til at bære Velfærdsaftalen i 2006 – med

blandt andet øget afgangsalder fra arbejdsmarkedet – igennem.

Og de næste par år blev denne udsigt omsat til en stadig mere håndgribelig arbejdskraftmangel med en ledighedsprocent så lav, at den fuldstændig slog alle økonomiske dogmer om den 'absolutte' nedre grænse for arbejdsløshed i et moderne samfund af banen.

Så valser vi til venstre

Med finanskrisens opdukken og udvikling til gældskrise og generel økonomisk krise i slutningen af 00'erne blev den velfærdspolitiske dagsorden igen vendt på hovedet.

Og den daværende regering satte den offentlige sektor på hestekur med den såkaldte 'Genopretningspakke'.

Med et lille sidespring i år i forberedelsen af en trepartsaftale, som ifølge den nuværende regering blandt andet skulle skaffe flere arbejdstimer på arbejdsmarkedet, men som blev aflyst allerede inden forhandlingerne var kommet fra start, så er dagsordnen nu ændret fra et arbejdskraftproblem til et økonomisk problem. Fra at velfærden må beskæres, fordi arbejdskraften til velfærdsopgaverne vil mangle, til at pengene til arbejdskraften i velfærden ikke vil slå til.

To hovedveje

Hvor bevæger dagsordenen sig så hen i løbet af de næste par årtier?

Oven på to fuldstændigt modsatrettede dagsordener inden for et enkelte årti må velfærds-krystalkuglen nok være lidt dugget.

Derfor kunne det måske være en idé at slå en lille omvej omkring definitionen af offentlig velfærd og service.

For mig handler skatteyderfinansieret velfærd om anstændighed, retfærdighed og fælles ansvarlighed.

I den danske velfærdsmodel sikrer vi *lige*

adgang for alle – eksempelvis til uddannelse eller sundhed.

Og vi skaber *lige muligheder* for alle – eksempelvis til at forsørge sig selv og sine.

Endelig spænder vi et *sikkerhedsnet* ud under dem, der har mest behov for en hjælpende hånd.

Hvordan vil det så gå med min udlægning af dansk velfærd frem til 2030?

Jeg ser to hovedveje, udviklingen kan tage (med en masse biveje undervejs):

Den danske velfærdsmodel udvikler og ændrer sig på den første hovedvej i takt med øget velstand og de ændringer i holdningerne til fællesskabets opgaver og ansvar, som følger af øget velstand. Ændringer, som fastholder essensen i den universelle velfærdsmodells rettigheds-tankegang.

Den anden hovedvej fører til en revolution i holdningen til fællesskabets opgaver og ansvar med krav om, at samfundets ressourcer skal rettes mod en voksende elites behov. En holdnings-revolution, som uundgåeligt fører til 'slaget' om den universelle velfærdsmodells overlevelse.

Den universelle model overlever

Det for mig positive scenarie indebærer, at velfærd og service løbende tilpasses den økonomiske udvikling. Nye ting føjes til, andre ting fjernes undervejs.

Opbygningen af velfærdsstaten særligt i 1950'erne og 1960'erne og ind i 1970'erne betød i sagens natur, at velfærdsydelse på den ene side måtte afspejle kombinationen af den tid, der lå før, og de aktuelle økonomiske muligheder – fra 'hatten i hånden med bøjet hoved' til 'loven i hånden med ranket ryg'.

På den anden side måtte velfærdsydelse i opbygningsperioden så at sige leveres i 'størrelse 42' til alle.

I et stadig mere velstående samfund, som Danmark på trods af den aktuelle krise må siges at være, så vil velfærdsydelse naturligt skulle ændre sig og matche dét behov, som fællesskabet vil dække i min definition inden for det, der aktuelt opfattes som anstændigt, retfærdigt og ansvarligt. Teknologi og meget andet udvikler sig, således at det, der før var ødelæggende for en families økonomi at skulle anskaffe selv, nu er blevet alment tilgængeligt.

Alene af den grund vil velfærds- og servicehylderne se helt anderledes ud om et par årtier. Og det fælles sikkerhedsnet vil tilsvarende være konstrueret helt anderledes.

Men hylderne vil være der, og nettet vil fortsat fange mennesker, der falder ned.

Til gengæld vil dét med 'størrelse 42' til alle se markant anderledes ud.

Stigende velstand skaber nye muligheder og ændrer behov.

Jo rigere det danske samfund bliver, jo mindre behov vil der være for at klippe en tå og hugge en velfærds-hæl, så mennesker tilpasses systemet og den ens ydelse til alle.

Og jo større vil mulighederne være for at udvikle håndholdt velfærd og service, der tilpasses det enkelte menneske og lige præcis hendes behov.

Og jo større bliver de velfærdsansattes mulighed for at lægge manualer og andet kontrol- og detailstyrings-djævelskab til side for i stedet at bruge egen faglighed, erfaring og kunnen.

Det vil være anstændighedens, retfærdighedens og den fælles ansvarligheds GPS, der styrer os til venstre ad denne hovedvej, når vi meget snart kommer frem til det punkt, hvor den nuværende sammenfaldende kurs for den tidligere og nuværende regering må skilles. (Jeg overvejede lige, om bukkene også skulle skilles fra fårene, men det er nu noget rod at have løbende rundt på vejene.)

Meget vil naturligvis blive kigget på med

andre øjne i 2030, men i dette scenarie overlever den fælles solidaritet, som er hele forudsætningen for den universelle velfærdsmodel.

Den universelle model væltes omkuld

Denne hovedvej bygger ikke nødvendigvis på afskaffelse af enhver form for solidaritet, men egen-interessen vil på alle væsentlige punkter skygge for den nye elites syn på fælles ansvarlighed.

Og egen-interessen er allerede i dag fremherskende i den del af velfærdsdebatten, som føres af yngre politikere og debattører med deres på det tørre i form af den skatteyderbetalte akademiske uddannelse og den deraf følgende levestandard.

Her sættes solidariteten og bekymringen for de svageste virkelig på slankekur. Og kommende generationer af akademikere og 'business-uddannede' vil formentlig i endnu højere grad citere Ulrik Thomsen i den danske film "Blinkende lygter": "Jeg skal da ha', jeg skal da ha'."

Den nye elite vil selvfølgelig ikke genskabe den kommunale fattiggård, men den fælles ansvarlighed vil være skrumpet ganske betydeligt, når vi kommer to årtier frem.

Eksempelvis har Socialdemokratiet sat spørgsmålet om, hvorvidt det danske samfund har råd til den universelle velfærd i 2032, til debat internt i partiet.

Og det bemærkelsesværdige ved den nye elite er, at de grundlæggende holdninger til skatteyderfinansieret velfærd og service og til statens rolle synes at gå på tværs af partifarver.

Især dette kan føre til, at den universelle velfærdsmodel falder omkuld. Velfærdsstaten risikerer nemlig at vågne en morgen og opdage, at beslutningstagerne uanset farve kigger småfløjtende bort, mens de i kor fremfører et nyt tværpolitisk mantra:

"Det er ikke vores stat. Kombinationen af velfærd og stat har aldrig været vores kop te. Det er de andres ide. Vores ide bygger på civilsamfundets indsats og det individuelle ansvar."

Den dag, som næppe ligger langt ude i horisonten, dér brænder det velfærdspolitiske lokum for alvor.

Og det er en brand, som vil fortære både anstændighed, retfærdighed og fælles ansvarlighed og kvalitet samt faglighed og professionalisme i velfærden.

Om der så efter flammerne som en anden Terminator rejser sig en cand.praktisk. bistand eller en rumænsk uuddannet og går op til fru Jensen på 4. sal, er det alligevel nok for tidligt at spå om.

Et kig i krystalkuglen

Alligevel vil jeg prøve mig med krystalkuglen.

De næste par årtier vil nemlig under alle omstændigheder skulle give svar på væsentlige spørgsmål til os som fællesskab. Til os som samfund og til os som skatteydere.

Og vel at mærke spørgsmål, hvis svar ikke alene afhænger af, om solidariteten i samfundet forstærkes eller smuldrer. Eller om den offentlige eller private sektor udfører skatteyderfinansieret velfærd og service.

Det gælder eksempelvis spørgsmålet om, hvorvidt arbejdsopgaverne skal udføres af professionelle eller ej.

Vinder de vinde, der med stigende styrke blæser over den offentlige sektor i disse år, så skal børn passes af professionelle, ældre plejes af professionelle og syge plejes og behandles af professionelle.

Så kommer kvalitetskravene til opgaveløsningen, og uddannelse, efteruddannelse og kompetenceudvikling får en helt central placering i den offentlige sektor – ikke blot som i dag hos lønmodtagernes organisatio-

ner, men også hos de offentlige arbejdsgivere.

Den professionaliserede indsats vil på den ene side stille krav om fagligt baseret, brugbar dokumentation og på den anden side stille krav om at skrotte registrerings- og kontrolsystemer, der bygger på detailstyring, tidsspilde, pjank, pjat og mistillid for at skabe plads til det faglige skøn i den konkrete arbejdssituation.

Er det den krystalkugle, som rammer mest rigtigt, så vil de næste par årtier handle om nye styringssystemer i den offentlige sektor, hvor fokus rettes på kernen i velfærden og servicen, og hvor de seneste årtiers forsøg på at få den offentlige sektor til at fungere som en virksomhed på et marked og de ansattes arbejde til at fungere efter samlebandets principper ryger på historiens mødding som ødelæggende og dyre eksperimenter uden reelle gevinster for borgere, politikere eller ansatte.

Er det derimod de vinde, som jeg hører fra private arbejdsgivere, som i 00'erne indgik overenskomster med FOA om velfærds- og serviceopgaver udført for det offentlige af private, så skal den professionelle indsats indsnævres til det absolutte minimum.

Så skal hovedreglen i ældreplejen eksempelvis være anvendelse af ikke faglært arbejdskraft.

Det er de samme signaler, jeg læser i Dansk Arbejdsgiverforenings "Vækst og velfærd – udfordringer for den offentlige sektor" fra 2011, hvor fløjlshandskerne virkelig bliver taget af.

Ikke alene er det, vi laver i den offentlige sektor, helt galt. Den er også gal med både arbejdsorganisering og overenskomster.

Og hensigterne er såmænd ikke pakket særligt meget ind.

Mere arbejde til ufaglærte og færre faglærte. Private virksomheder til velfærdsfadet og slut med de ansattes indflydelse og ind med ledelse, ledelse og atter ledelse.

Denne ledelsestænkning har i forvejen gode kår hos den statslige arbejdsgiver. Og nu er kommunerne også på vej.

Eller sagt mere direkte, så er Kommunernes Landsforening (KL) blevet bidt af en rabies-ramt ledelsesret, som forhindrer kommunernes organisation i at sige en hel sætning uden at få smuglet ledelsesretten ind.

Det er såmænd tydeligt nok også i forhold til de forestående overenskomstforhandlinger, hvor kommunerne eksempelvis vil have fjernet de ansattes mulighed for at bruge det med de faglige organisationer aftalte indflydelsessystem til at blokere for ledelsens beslutninger.

Og eksempelvis vil have indført mere arbejdsgiverstyret fleksibilitet i arbejdstidsregler.

Oven i købet vil kommunerne i en tid, hvor flere og flere hæfter arbejdsorganisering, faglighed og indflydelse sammen i begrebet 'social kapital' med det tre-strengede fundament: tillid, retfærdighed og samarbejde, blankt afvise ethvert krav, der handler om arbejdsmiljø.

Nu skal arbejdsmiljø á la KL alene varetaget af Christiansborg.

I mine øjne er det signal ren gift for de offentligt ansattes vilkår i 2030.

Uanset hvilken krystalkugle, jeg kigger i, så står de offentligt ansattes arbejdsmiljø – og ikke mindst det psykiske arbejdsmiljø – skrevet med flammeskrift.

For FOAs vedkommende vil vi kaste alle kræfter ind for, at den krystalkugle, som bygger sine prognoser på tillid, faglighed og kvalitet, står som vinder i 2030.

Dennis Kristensen er formand for FOA – Fag og Arbejde
e-mail: dk001@foa.dk.